

Pitești – ARGEȘ

Conform Catagrafiei din 1838, din totalul de 4015 locuitori ai Piteștiului, romii erau pe locul trei (429 persoane, reprezentând 10,68%), urmându-i pe români (2233 persoane, 55,51%) și pe sârbi (960 persoane, 23,91%). Urmau grecii (241 persoane, 6%), evreii (82 persoane, 2,04%), iar celelalte etnii (rușii, germanii, armenii, ungurii), luate separat, reprezentau sub 1% procent. Din totalul de 429 de țigani recenzați, 424 erau robi (280 erau robi boierești, 133 erau mănăstirești, 7 aparțineau ocnelor de la Râmnicu Vâlcea și 4 erau ai statului).

Potrivit recensământului din 1930, bazat pe autoidentificare, Piteștiul ar fi avut un număr relativ redus de romi (422 romi din totalul de 19.532, adică doar 2,2% din populația orașului). Dar, în ajunul deportărilor din 1942, romii continuau să reprezinte aproximativ 10% din populație (cel puțin 2000). Numărul romilor identificați în mai 1942, în urma recensământului polițienesc, bazat pe heteroidentificare, era de câteva ori mai mare decât cel oferit de recensământul din 1930. Astfel, Poliția Pitești recenza 1421 de romi sedentari. Ulterior, din cei 1421 de romi vor fi extrași romii mobilizați și mobilizabili, rezultând 1083 romi din care, în septembrie 1942, au fost deportați 1006 persoane. În afara celor deportați, autoritățile locale estimau ca ar mai fi rămas în oraș două grupuri: 1) circa 400-500 romi „muncitori” și 2) alți aproximativ 500 condamnați sau fără mijloace clare de existență, dar care, fiind mobilizați și mobilizabili, nu mai puteau fi deportați.

După dezrobire, tendința romilor a fost de a se stabili la periferia orașului, producându-se concentrări de romi. Meseriile romilor variaua: salahori, măcelari, fierari, lăutari, comercianți, vidanjori, în salubrizare etc. În anii 30, a existat o Asociație a artistilor instrumentisti și lăutari din Pitești și județul Argeș care, în 1934, a solicitat Tribunalului Argeș să fie recunoscută ca persoană juridică. Relativ puțini romi erau angajați stabil, majoritatea practica munci sezoniere.

Unele tensiuni, în cartierele unde erau concentrări de populație romă, existau deja cu mult înaintea deportărilor. Au existat numeroase petiții și plângeri ale locuitorilor față de romi. Asemenea demersuri au devenit tot mai frecvente în anii 1930. De exemplu, vecinii s-au plâns autorităților, cerându-le să-i oblige pe vidanjori să nu-și mai țină lângă casă butoaiile pe care le foloseau în timpul nopții la curățarea latrinelor. În consecință, în 1942, tonul petițiilor va deveni mult mai radical, solicitând deportarea romilor și demolarea locuințelor acestora. Romii erau descriși ca fiind excesiv de numerosi, venetici, inutili economic, leneși, exploatați munca țăranului, speculanți, refuzând munca agricolă, imorali, infractori, focar de infecție prin

locuințele lor, prezența lor afectează imaginea orașului etc. Asemenea demersuri au radicalizat Poliția Pitești care, în 1942, rezolva în mod radical de această problemă, prin deportarea în masă a romilor.

Comandantul Legiunii de Jandarmi Argeș, însărcinat cu controlul operațiunilor de evacuare a celor 1083 romi din Pitești, a cerut Poliției Pitești instituirea unui centru (lagăr) unde vor fi adunați toți țiganii urmând ca acolo să li se facă identificarea, aranjarea pe detașamente de câte 200 țigani pe familii. Pentru a se asigura că romii trecuți pe liste se vor afla în Pitești la data deportării, li s-au confiscat actele de identitate și carnetele de alimente. Pentru a se asigura succesul arestării și deportării romilor, Garnizoanei Pitești i s-a solicitat ajutorul. La miezul nopții de 10 septembrie, toate străzile orașului (care era camuflat de război), au fost iluminate pentru a facilita arestarea romilor.

În dimineața de 12 septembrie, trenul care pleca spre Transnistria și care colectase romi din mai multe județe, ar fi trebuit să transporte 1544 deportați romi, dar, în final, au fost predați 1728 romi, înregistrându-se un plus de 184 de persoane peste cele 1544 prevăzute. Acest plus se explică prin mai multe cauze. În primul rând, unele autorități au deportat mult mai mulți romi decât fuseseră prevăzute. Astfel, LJ Teleorman a deportat 570 romi în loc de 349. În al doilea rând, unii romi și-au dorit să ajungă în Transnistria și s-au prezentat benevol spre a fi evacuați. Existau în epocă zvonuri că în Transnistria se vor face împroprietăriri. În cele din urmă, totalul romilor piteșteni predați după tabele în Transnistria se va ridica la 1006 persoane (238 bărbați, 286 femei, 482 copii).

Autoritățile locale din Pitești s-au adresat autorităților centrale, cerând ca deportările să continue prin trimiterea în Transnistria și a țiganilor-problemă mobilizați/mobilizabili care erau prevăzute să rămână în țară. În paralel, autoritățile centrale au ordonat celor din subordine să întocmească noi liste cu cei pe care îi propuneau spre deportare.

Au fost și reclamații adresate de romii deportați, familiile nedeportate ale acestora sau diversi alți cetățeni, firme etc, încercând să atragă atenția asupra abuzurilor comise prin încălcarea de către autoritățile locale a criteriilor care ar fi trebuit să-i excepteze de la deportare (mobilizați/mobilizabili, cinstiți, absența cazierului, având meserie sau situație materială bună, certificate de naționalitate etc). Totuși, tendința autorităților responsabile a fost de a se disculpa, abuzurile au fost prezentate ca accidente, amploarea lor, minimalizată, iar vina a fost dată tot pe romi, care și-ar fi dorit plece în Transnistria. Practic, din totalul de 1006 romi, 386 fuseseră deportați prin nerespectarea ordinelor care ar fi trebuit să-i excepteze.

Au existat și avize favorabile în urma reclamațiilor, dar ele nu s-au concretizat în repatrieri efective. În Transnistria tifosul făcea ravagii. Ion Antonescu a decis ca nici un rom să nu se mai poată întoarce în România până în mai 1943.

În iulie 1943, 83 romi întorși clandestin din Transnistria au fost deportați a doua oară, 69 din Pitești și alți 14 din Poiana Lacului. Până în vara anului 1943, Poliția Pitești reușise să identifice 142 romi reveniți clandestin. Dintre aceștia, 69 fuseseră reevacuați, 30 fuseseră exceptați și 43 se sustrăseseră evacuării, fiind dați în urmărire. În decembrie 1943, la inițiativa Prefecturii Argeș, va avea loc o noua deportare a romilor piteșteni. Din cei prevăzuți, au fost deportați numai 56, dintre care 20 erau reevacuați. Lor li s-a adăugat un rom din Poiana Lacului care, deportat în iulie 1943, reușise să fugă din Transnistria. Alți 56 reușiseră să se sustragă deportării, fugind și ascunzându-se, iar 24 nu au fost deportați din motive întemeiate (bolnavi, o femeie care tocmai născuse, un altul, decorat pe front etc).

În primăvara lui 1944, numărul celor care se refugiau din calea frontului care se apropia de România era tot mai mare. Printre ei și romii deportați în Transnistria. Odată reveniți acasă, aceștia și-au cerut înapoi bunurile românzate prin CNR. Căderea regimului Antonescu în august 1944 nu va aduce imediata rezolvare a acestei probleme. Chiar și în 1945/1946, unii dintre romii care supraviețuiseră Transnistriei se vor vedea nevoiți să facă petiții pentru a-și putea recupera bunurile confiscate.

Surse:

DANIC, fond *Direcția Generală a Poliției*, dosar 87/1943, f. 53, f. 198-209.

DANIC, fond *Direcția Generală a Poliției*, dosar 88/1943, f. 260-262.

DANIC, fond *Direcția Generală a Poliției*, dosar 89/1943, f. 129.

DJAN Argeș, fond *Poliția orașului Pitești*, dosar 32/1943-1944, f. 149; f. 150-157; f. 170; f. 454.

Viorel Achim, *Țiganii în istoria României*, București, Editura Enciclopedică, 1998.

Viorel Achim, *Documente privind deportarea țiganilor în Transnistria*, București, Editura Enciclopedică, 2004, doc. 291, p. 91; doc. 465, pp. 294-296; doc. 518, pp. 355-356; doc. 573, p. 420; doc. 562, pp. 404-405.

Petre Matei, „Deportările romilor din Pitești în Transnistria (1942)”, în *Holocaust. Studii și cercetări*, IX, nr. 1 (10), 2017, pp. 30-55.

[Petre Matei]